ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

ІННА БОЛЬШАКОВА
МАРИНА ПРИСТІНСЬКА

Інтернет-підтримка

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

3 КЛАС

ЧАСТИНА 2

Інна Большакова, Марина Пристінська

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

Харків
Видавництво «Ранок»
2020

УДК 811.161.2:028.1(075.2)
Б79

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна

Большакова І. О.

Б79 Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. — Харків : Вид-во «Ранок», 2020. — 112 с. : іл.

ISBN 978-617-09-6277-5

УДК 811.161.2:028.1(075.2)

Інтернет-підтримка

© Большакова І. О., Пристінська М. С., 2020
© Рибцова О. А., ілюстрації, 2020
© Макарова А. Л., обкладинка, макет, 2020
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2020

ISBN 978-617-09-6301-7
ISBN 978-617-09-6277-5 (ч. 2)

ЗМІСТ

Передмова 5

Розділ 5. Слово. Частини мови (закінчення)

Поняття про прикметник 6
Розвиток мовлення. Опис предмета 8
Роль прикметників у мовленні 8
Словосполучення прикметників з іменниками 10
Змінювання прикметників за родами і числами 13
Змінювання прикметників за родами і числами 16
Розвиток мовлення. Опис тварини 20
Прикметники. Синоніми і антоніми 20
Розвиток мовлення. Який я? Яка я? 25
Що я знаю/умію? 26
Поняття про числівник 27
Числівник. Оповідання. Автор 28
Числівник. Оповідання. Характеристика персонажів 32
Числівники, які відповідають на питання *котрий?* 36
Розвиток мовлення. Мій робочий день 37
Що я знаю/умію? 38
Займенник. Граматичні значення 39
Особові займенники 40
Що я знаю/умію? 45
Дієслово 45
Тарас Шевченко. Поезія 47
Часові форми дієслів 51
Не з дієсловами 58
Що я знаю/умію? 59
Службові частини мови. Прийменник 60
Прийменник. П'єса 61
Розвиток мовлення. Усний відгук про виставу 64

Сполучник 64
Вигук. 68
Вигук. 70
Розвиток мовлення. Космічний комікс 70
Що я знаю/умію? 72

Розділ 6. Словосполучення і речення

Слово і словосполучення. Зв'язок слів у словосполученні. . . 73
Словосполучення 74
Речення 74
Види речень за метою висловлювання 75
Інтонування різних видів.
Окличні і неокличні речення 79
Головні та другорядні члени речення 80
Підмет і присудок як головні члени речення. 81
Словосполучення в групі підмета і групі присудка 82
Що я знаю/умію? 85

Розділ 7. Текст

Текст. Тема і мета. Заголовок 86
Типи текстів 87
Текст-опис. Науковий і художній описи 88
Розвиток мовлення. Опис зовнішності людини 90
Текст-розповідь. Будова тексту 91
Текст-міркування. Будова тексту 95
Розвиток мовлення. Текст-міркування 96
Розвиток мовлення. Текст-міркування 97
Розвиток мовлення. Есе «Як я ставлюся до канікул» 98
Що я знаю/умію? 99
Літо. Канікули 100

Дорогі друзі!

Ви тримаєте в руках підручник, який допоможе вам пізнавати світ мови, художнього слова і власний світ читача/читачки і письменника/письменниці, доповідача/доповідачки і співрозмовника/співрозмовниці, тих, хто любить і шанує українську мову. Для цього в підручнику є рубрики:

Розкажи про слово; Письмо для себе;

Редагуємо.

Цікаві завдання з дослідження текстів:

Три «Чому?»

Лінія часу

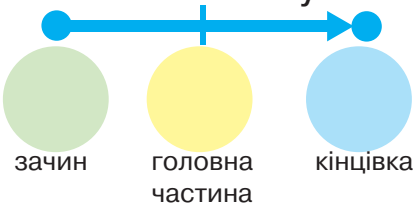

Почуття — Факти — Думки

Підручник допоможе тобі досліджувати медіа і розвивати критичне мислення . Ти зможеш вибрати завдання та виконувати їх самостійно або разом з друзями у парі чи групі.

Успіху!

Щиро, автори.

ПОНЯТТЯ ПРО ПРИКМЕТНИК

Прикметник — це самостійна частина мови, яка називає ознаку предмета та відповідає на питання *який? яка? яке? які?*

1 Покажи на малюнку шкарпетку. Ти і твої друзі показали на однакові шкарпетки? Чому? Що ще потрібно назвати, щоб ви показали одну шкарпетку? За допомогою яких слів ти описуєш предмети?

Слова — назви ознак

↓

Прикметники

- Визнач, як звуть тваринок. Поясни свою думку. Для чого ми вживаємо прикметники?

Мушик — вусатий, сірий. Жажа — зелена, мокра. Кірі — сліпкуватий, працьовитий. Джиксі — жовтеньке, червонодзьобе.

- Запиши сполучення слів іменника з прикметником за зразком. Підкресли прикметники хвилястою лінією ~~~.

Зразок. Котик Мушик (*який?*) сірий, вусатий.

- Добери і запиши прикметники. Друзі (*які?*) … .

- У якому порядку за кольором висять шкарпетки? Запам'ятай черговість кольорів веселки за допомогою речення:

Чапля обіцяла жабці з'їсти гарний стиглий фрукт.

Запиши кольори веселки.

Завдання на вибір.

1. Запиши кольори веселки у правильному порядку.
2. Запиши прикметники, що називають кольори веселки, назвами предметів такого ж кольору. Червоне сонце, …

Письмо для себе. Придумай казку, у якій звичні речі стали б іншого кольору. Що б сталося?

2 Факти і думки

Одразу після дощу в повітрі висять маленькі краплі води. Коли сонячні промені проходять крізь краплі, то світло розкладається на сім кольорів. Це **веселка**. Чим більші краплини, тим яскравіша **райдуга**. З часом краплини випаровуються або падають на землю. Веселка стає дедалі менш помітною, а потім і зовсім зникає. Райдугу можна побачити не лише після або під час сліпого дощу, а також біля водоспадів, фонтанів. Як ти думаєш, чому?

Давні греки в мітах описували веселку як дорогу зі світу богів у світ людей, якою ходить Ірида — богиня райдуги. А давні слов'яни вірили, що веселка п'є воду озер, рік і морів. А потім ця вода проливається дощем на землю.

3 Спиши вірш. Підкресли прикметники хвилястою лінією.

РІЗНОКОЛЬОРОВИЙ ДОЩИК

Між травинок — дощ зелений,
На фіалках — синій,
На ромашках — білий-білий,
Сірий — у хмарині.
На червоних черевичках
Крапельки червоні...
І чомусь прозорі зовсім
На моїй долоні.

Валентина Полинок

Завдання на вибір.

1. Спиши вірш. Підкресли прикметники хвилястою лінією.
2. Випиши словосполучення іменника з прикметником.
3. Уяви незвичайний дощ з якихось предметів. Що було б?

4 Прикметниковий вірш

- Чи можеш ти здогадатися, про що цей незвичний вірш? Напиши такий самий вірш для одного з предметів на вибір.

Легкий
Легкий пухнастий
Легкий пухнастий білий
Легкий пухнастий білий холодний
Легкий пухнастий білий холодний

Суттєві ознаки

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ. ОПИС ПРЕДМЕТА

- Які ознаки пенала і гумки указані в таблиці? Доповни таблицю своїми прикладами.

Об'єкт	Колір	Форма	На дотик	Матеріал
Пенал (*який?*)	Червоний	Овальний	М'який	Тканинний
Гумка (*яка?*)	Сіра	Прямокутна	Гладка	Каучукова

- Опиши один із предметів, використовуючи прикметники.

ЗАЧИН Вступне речення про предмет, який описуєш.

ГОЛОВНА ЧАСТИНА Опиши частини предмета.

КІНЦІВКА Напиши, наскільки тобі подобається цей предмет.

РОЛЬ ПРИКМЕТНИКІВ У МОВЛЕННІ

1 Запиши сполучення слів за зразком. Підкресли прикметники.

Книга, яка викликає цікавість. Історія, яка викликає сум. Яблуко, у якому живе черв'як. М'ята, яка має сильний запах. Дзвоник, який лунає в школі. Школа, яка розташована в селі.

Зразок. Цікава книга.

Довідка. Сумна, весела, червиве, червоне, запашна, ароматна, шкільний, сільська.

- Навіщо прикметники в мовленні?
- Пограй. У парі по черзі називайте прикметники до іменника за вибором. Наприклад: олівець — синій, довгий, тонкий, мамин, новий, дерев'яний.

2 Розглянь малюнок. Що відбувається? Доповни речення прикметниками і запиши. З якою метою ти вживаєш прикметники?

Довідка. Найпомаранчевіша, найгарніша, найбільша, найсоковитіша.

Яка морквина _____!

Яка морквина _____!

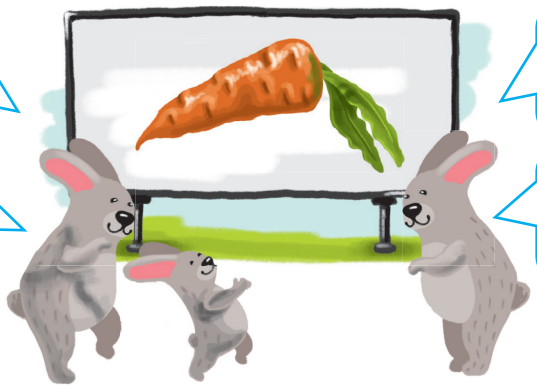

Яка морквина _____!

Яка морквина _____!

3 Прочитай вірш, спочатку вимовляючи виділені слова, а потім — без них.

Намалюю вітер **тихий**, **ніжний**,
Намалюю **дощовий** і **сніжний**.
Вітер, що здіймає **грізні** хвилі,
І вітрець між хвилями на схилі.
Цей танцює з хмаркою у вальсі,
Той гортає книжку на терасі...

Степан Жупанин

Вітер *(який?)*
Дощ *(який?)*
Туман *(який?)*
Веселка *(яка?)*
Роса *(яка?)*

- З якою метою вжито прикметники у вірші?
- Яку роль виконують прикметники в мовленні?

Завдання на вибір.

1. Спиши вірш. Підкресли прикметники.
2. Запиши словосполучення іменника з прикметником. З двома словосполученнями склади речення.

4 Прочитай діалог. Продовж його.

— Що червоне тобі подобається найбільше?
— Сонце і мамине тепло.
— Що помаранчеве тобі подобається найбільше?
— Апельсин і мій плетений бабусею шарф.

- Запиши сполучення слів за зразком.

Зразок. Червоне сонце, мамине тепло.

Редагуємо. Заміни повторюване слово іншим, близьким за значенням. Чому важливо використовувати в мовленні синоніми?

У повітрі літають холодні сніжинки. Вони опускаються на холодну землю. Дерева сплять холодним сном. У мене вже холодний ніс.

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ З ІМЕННИКАМИ

1 Про що йдеться в реченні? Знайди головні слова. Знайди прикметник. З якою частиною мови пов'язаний прикметник?

Скляна ваза стояла на столі.

У реченні прикметник *скляна* зв'язаний з іменником *ваза*, тому що вказує на ознаку.

Прикметник та іменник утворюють **словосполучення**. Головним словом у ньому є іменник ✘. Став питання від іменника до прикметника.

Число та рід прикметника та іменника в словосполученні однакові. Іменник **ваза** вжито в однині, прикметник **скляна** — також в однині. **Ваза** — іменник жіночого роду, тому і прикметник **скляна** вжито в жіночому роді.

2 Запиши словосполучення за зразком. Міркуй так: каструля з металу — каструля (*яка?*) металева. Визнач у словосполученні головне слово — іменник. Постав питання від іменника до прикметника.

Зразок. Металева каструля.

каструля з металу	килим із шерсті	комод із дуба
склянка із пластику	ковдра з бавовни	двері із сосни
банка зі скла	подушка з пір'я	стілець із дерева
ваза з глини	простирадло з льону	полиця з горіха

Редагуємо. Запиши правильно.

Солоний малина, гірке цукерка, високий змія, широкий яблуко.

3 Оповідання. Тема і головна думка. Заголовок. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах.

КАБЛУЧКА

ЗАЧИН

Каблучка вкотре зіслизнула з пальця, відтак дзенькнула об асфальт і покотилася хідником.

— Ой, лишенько! — тільки й устигла зойкнути Софійка.

ГОЛОВНА ЧАСТИНА

Зав'язка Перстеник з розгону булькнув у ставок. І поки дівчинка добігла до високого берега, навіть кола на воді ущухли.

— Дорога́? — співчутливо запитав рибалка.

— Дуже! — відповіла Софійка. Вона ледь стримувала сльози.

— Чекай плакати, спробуємо виловити.

Розвиток дії Рибалка розмотав підсаку, й вони удвох заходилися вигрібати замулені скарби: колесо від дитячого самоката, дверну ручку, товкач, пляшки, зелену вовняну шкарпетку...

«Авжеж, так воно і мало статися! — докоряла собі подумки Софійка. — І чим я тільки думала, коли позичала цю злощасну обручку, більшу, ніж кільця Сатурна. Похизуватися перед старшою сестрою захотіла... Маєш тепер!»

Раптом у підсаці щось зблиснуло. Дівчинка відчайдушно шарпнулася до знахідки. Ні, це було тільки 50 копійок...

До школи вона так і пішла ні з чим.

— Як це загубила?! — спалахнула гнівом Аліна.

— Каблучка була велика, постійно спадала... — промимрила Софійка.

— Зрештою, я й сама її в пісочниці знайшла. Загубила, то й загубила, — вже примирливо сказала Аліна. — Ми ж найкращі подруги, не сваритися ж нам через дрібничку.

У Софійки аж на серці відлягло.

Кульмінація Хоча... — продовжила Аліна, — тепер ти маєш мені щось за це віддати... — Вона прискіпливо поглянула на подружку, наче оцінюючи. — Наприклад, твою ручку.

Ручка мала за ковпачок єдинорога й писала шістьма гелевими пастами із блискітками. У класі більше ні в кого такої не було. Але головне, що ручку Софійці подарував дідусь, коли батьки востаннє провідували його. Це було ще влітку, і відтоді вони не бачилися.

КІНЦІВКА

Розв'язка Софійка поглянула на ручку... потім на Аліну. — Бери... — тихенько прошепотіла вона.

Дмитро Кузьменко

- Яка проблема порушується в оповіданні? Що б ти робив/робила на місці Софійки? Аліни? Чому?

Чому?

- Чому Софійка взяла каблучку?
- Чому Аліна попросила в Софійки саме ручку?
- Чому Софійка її віддала?

- Які слова використовує автор замість слова **каблучка**?
- Запиши, як виглядала ручка. Опиши свою ручку. Уживай прикметники.
- Випиши словосполучення прикметників з іменниками. Установи зв'язок між словами.

ЗМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА РОДАМИ І ЧИСЛАМИ

Прикметники змінюються за числами, а в однині — за родами. Прикметник завжди вживається в тому числі і роді, що й іменник, з яким він зв'язаний.

1 Розглянь таблицю. Розкажи, як змінюються прикметники. Наведи приклади з таблиці і власні приклади.

Об'єкт	Однина			Множина
	Який? Чоловічий рід	*Яка?* Жіночий рід	*Яке?* Середній рід	*Які?*
	Лимонний сік	Лимонна цедра	Лимонне дерево	Лимонні дольки

2 Створи таблицю за зразком у завданні 1. Запиши словосполучення в таблицю. Придумай свій приклад.

М'ятні льодяники, м'ятний чай, м'ятне морозиво, м'ятна цукерка.

3 Поясни, як утворилися прикметники.

Будинок із каменю — кам'яний будинок

Будинок із дерева — дерев'яний будинок

Будинок із соломи — солом'яний будинок

Будинок зі скла — скляний будинок

Будинок із металу — металевий будинок

Будинок із глини — глиняний будинок

- Уяви, що в будинках усі його частини та всі меблі зроблено з такого саме матеріалу, як і будинок. Склади і запиши речення за зразком.

Зразок. У солом'яному будинку є солом'яний диван, солом'яна шафа, солом'яне ліжко, солом'яні двері.

- Запиши синоніми до слова **будинок**.

4 Авторська казка. Тема і головна думка. Запитання до автора. Художні засоби. Переказуємо.

ПАЛАЦ ІЗ МОРОЗИВА

Одного разу в Болоньї побудували палац із морозива. Діти прибігали на площу з усіх кінців міста. Усім кортіло хоч лизнути його. Дах цього палацу був зі збитих вершків, дим у комині з цукрової пудри, сам комин із варення. Усе інше було з морозива: і двері, і стіни, і меблі.

Одне маля вчепилося за стіл і злизало всі чотири ніжки, так що стіл з тарілками (тарілки були з найкращого шоколадного морозива) повалився просто на нього.

Вікно палацу почало танути. Шибки були з полуничного морозива і, танучи, спливали рожевими струмками.

— Хутчіш сюди! — гукав поліцай. — Швидше! І всі кинулись облизувати палац ще швидше. Шкода, коли такі ласощі пропадають!

— Дайте мені крісло! — благала якась бабуся, що не могла проштовхатись крізь юрбу. — Оте крісло дуже зручне для кволої бабусі. Будь ласка, подайте мені його, оте з бильцями.

Один пожежник зглянувся над старенькою та й виніс їй солодке крісло з кремом і фісташками, й раденька бабуся почала смоктати його бильця.

Ой, який же то був веселий день! До того ж лікарі зробили так, що ні в кого не болів живіт. Ще й тепер, коли діти просять другу порцію морозива, батьки кажуть зітхаючи:

— Ти, мабуть, з'їв би цілий палац із морозива, той, що в Болоньї стояв.

За Джанні Родарі

- Чи можна насправді побудувати палац із морозива?
- Визнач і запиши ключове слово з кожного абзацу. Перекажи казку, називаючи ключове слово кожного абзацу.
- Випиши три речення з прикметниками. Підкресли прикметники.

Завдання на вибір.

1. Спиши три речення з прикметниками та підкресли прикметники.
2. Випиши словосполучення прикметника з іменником.
3. Стисло письмово перекажи казку.
4. Придумай свій солодкий палац. Намалюй і опиши його.

ЗМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА РОДАМИ І ЧИСЛАМИ

1 Порівняй закінчення прикметників. Зроби висновок.

ОДНИНА			МНОЖИНА
Чоловічий рід *Який?*	Жіночий рід *Яка?*	Середній рід *Яке?*	*Які?*
зимов**ий** день	зимов**а** історія	зимов**е** сонце	зимов**і** канікули
зимн**ій** сон	зимн**я** стужа	зимн**є** відчуття	зимн**і** сни
-ий, -ій	**-а, -я**	**-е, -є**	**-і**

2 Допиши закінчення прикметників. Познач закінчення. Визнач їх число і рід.

Зразок. Веснян(ий) грім. — одн., ч. р.

Веснян.. повінь, веснян.. небо, веснян.. свята, осінн.. туман, осінн.. листя, осінн.. дерева, літн.. дощ, літн.. роса, літн.. взуття, літн.. канікули.

3 Запиши прикметник **колючий**, змінюючи його за родами і числами. Від чого залежить, у якому числі і роді ти будеш записувати прикметник? Визнач число та рід прикметників.

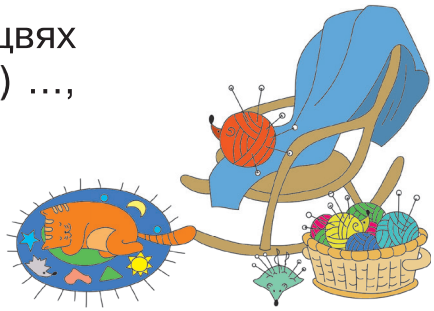

Їжаки (*які?*) ..., погляд (*який?*) ..., цвях (*який?*) ..., голка (*яка?*) ..., серце (*яке?*) ..., слово (*яке?*) ... .

- Запиши два речення із двома словосполученнями на вибір.

4 Прочитай текст. Що тебе здивувало?

ПУХНАСТА ІСТОРІЯ

Жив-був пухнастий монстрик Пух. У нього була пухнаста голова, пухнастий ніс, пухнасті очі і пухнасте волосся. **Пух любив морозиво з шоколадом, персиками, вершками, молоком, вишнями, полуницями та іншим.** Він жив у м'якому домі. У ньому була м'яка стеля, м'яке вікно, м'які двері.

- Запиши з тексту словосполучення іменника і прикметника в таблицю.

ОДНИНА			МНОЖИНА
Чоловічий рід *Який?*	Жіночий рід *Яка?*	Середній рід *Яке?*	*Які?*

- Спиши виділене речення, заміняючи іменники на прикметники: морозиво з шоколадом — шоколадне морозиво.
- Продовж історію про монстрика Пуха. Розкажи, які в нього меблі і посуд, у які ігри він грає, якими цифровими пристроями користується.

5 Вірш. Ритм і рима. Художні засоби.

КОЛЬОРОВІ ПТАШКИ

Червоні снігурі стрибають по дворі.
В задумі чорний крук присів на білий сук.
Синиці голубі співають на вербі.
На зиму омелюх пошив рудий кожух.
А горобець-дивак вдягнув зелений фрак...
Зелений — то й дарма! Бо сірих фарб нема.

Володимир Лучук

- Випиши словосполучення іменника і прикметника. Визнач число і рід іменника. У якому числі і роді вжито прикметники, які зв'язані з іменником? Чому?
- Утвори словосполучення прикметника й іменника.

Прикметники	Іменники
Широкий	Коридор, стежка, шосе, дороги
Вузький	

6 Утвори прикметники. Визнач і запиши їх число і рід. Познач суфікс і закінчення. Розбери за будовою виділені слова.

-ов-

-ев-

Чай з квітів — ..., кисіль з абрикосів — ..., узвар із груш — ..., компот з вишень — ..., каша з рису — ..., суп з овочів — ..., варення зі слив — ... .

Довідка. **Квітковий**, абрикосовий, рисова, **грушевий**, вишневий, овочевий, сливове.

7 Запиши словосполучення в однині. Визнач рід іменників і прикметників.

Короткі смужки, довгі стрічки, високі паркани, низькі лави,
Зразок. Коротка смужка (ж. р.).

8 Утвори прикметники. Визнач число і рід прикметників. Познач закінчення. Розбери за будовою виділені слова. Накресли таблицю. Запиши словосполучення в таблицю.

-еньк-

Зразок. Яблуко солодке, а яблучко солоденьке.

Морква смачна, а морквинка — … . Перець **гіркий**, а перчик — … . Лимон кислий, а лимончик — … . Будинок **високий**, а будиночок — … .

9 Утвори прикметники. Визнач суфікс.

-ськ-
-зьк-
-цьк-

Місто в Україні — українське місто, село в Україні — …, зброя козаків — …, зала для глядачів — …, інструмент господарів — …, міст у Запоріжжі — …, вулиця у Львові — …, музей у Рівному — … .

Довідка. Україн**ськ**е, коза**цьк**а, гляда**цьк**а, господар**ськ**ий, запорі**зьк**ий, львів**ськ**а, рівнен**ськ**ий.

У місті (*якому?*) …, зброю (*яку?*) …, у залі (*якій?*) …, між інструментом (*яким?*) …, під мостом (*яким?*) …, музею (якого?) … .

10 Уяви кімнату. Вона може бути звичайною, казковою, фантастичною. Спиши текст, уставляючи потрібні прикметники. Намалюй кімнату за описом.

Це була звичайна/незвичайна кімната. Стіни і стеля були …, а підлога … . Крізь … вікно світило … сонце. Посередині кімнати стояв … стіл. На ньому лежала … скатертина. Біля столу стояло … крісло і … стілець. Біля стіни височила … шафа. Раптом у кімнату вбіг/вбігла … .

- Допиши кілька речень.

11 Утвори прикметники. Визнач суфікс та закінчення прикметників. Визнач число та рід прикметників.

-яч-

Хвіст зайця — заячий хвіст, луска риби — … луска, шерсть лисиці — … шерсть, язик жаби — …, молоко корови — …, миска кота — …, будка собаки — … .

Довідка. Риб'яча, лисяча, жаб'яча, котяча, собача, коров'яче.

12 Розглянь дивну тварину. Опиши її, вживаючи прикметники. Визнач число та рід прикметників.

Голова (*чия?*) левова. Очі (*чиї?*) ... . Вуха (*чиї?*) ... .

Зразок. Левова голова, ...

Редагуємо. Що не так? Запиши правильно.
Полохливий, як ведмідь. Хитрий, як лев.
Сильний, як заєць. Вайлуватий, як лисиця.

Письмо для себе. Намалюй незвичайну тварину і опиши її, вживаючи прикметники. Визнач число та рід прикметників.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ. ОПИС ТВАРИНИ

- Опиши тварину, користуючись підказками.

ЗАЧИН Мій собака ... . Його звуть ... .

ГОЛОВНА ЧАСТИНА У нього ... .

- Накресли таблицю і запиши ознаки тварини.

Очі	Ніс	Вушка	Лапки	Шерсть

КІНЦІВКА Мій собака — мій найкращий друг.

ПРИКМЕТНИКИ. СИНОНІМИ І АНТОНІМИ

1 Розглянь смайлики. Добери і запиши прикметники до смайликів. Добери до кожного прикметника синонім і антонім.

Зразок. Радісний — веселий, сумний.

Довідка. Щасливий, радісний, лякливий, сумний, допитливий, злий, гнівливий.

2 Спиши пари синонімів. Запиши ті прикметники, які характеризують тебе, когось із твоїх близьких або друзів, і поясни чому.

Зразок. Я турботливий, тому що … . Моя мама чуйна, тому що … .

Увічливий — чемний, щирий — відвертий, добрий — чуйний, турботливий — дбайливий, старанний — сумлінний, привітний — доброзичливий, пихатий — зарозумілий, сердитий — гнівливий, лінивий — ледачий, повільний — неквапливий, розумний — кмітливий.

3 Утвори пари антонімів. Склади речення про персонажів літературних творів.

Зразок. Кіт у Чоботях розумний, а велетень — дурний.

Злий — …, працьовитий — …, щедрий — …, повільний — …, сильний — …, розумний — … .

Довідка. Добрий, дурний, скупий, швидкий, лінивий, слабкий.

4 Повість. Уривок. Тема і головна думка. Проблема. Характеристика персонажів твору. Моє ставлення до персонажів. Читання в особах.

- Чи бували у твоєму житті моменти, коли ти розповідав/розповідала про себе те, чого не було насправді? Чому ти це робив/робила? Що з цього вийшло?

ОДИНИЦЯ З ОБМАНОМ

(*Уривок*)

Спасокукоцький скоса позирав на Кукуєвицького і думав: «Здається, він трохи менший за мене… Ононо як на лікті спинається й шию витягає. Таки менший. Зовсім шпінгалет. А, мабуть, думає, що я шпінгалет. Що об мене можна ноги витирати. Ні! Не допущу, щоб він так думав! Не допущу!»

- Що ти дізнався/дізналася про Спасокукоцького? Чому він вирішив, що Кукуєвицький про нього погано думає?

На великій перерві Спасокукоцький цмокнув цукеркою і сказав:

— А ми цього літа на дачі в селі були. І я виліз на отаке здоровенницьке дерево. На самісіньку верхівку. І там було гніздо шуліки. А в гнізді шуліченята. Але я їх не взяв. Нащо вони мені. Щоб іще шуліка око за них виклюнув! Дужже треба! Тільки подивився, пальцем поторкав і зліз.

Кукуєвицький закліпав очима, і козинака застряла у нього в горлі. Він хотів щось сказати, але не зміг, а тільки проме-кав, як козеня:

— М-меее!..

Тут задзвенів дзвоник, і довелося йти в клас.

Спасокукоцький торжествував: «Ага! З'їв?! Ото щоб знав, з ким маєш справу! Шпінгалет!»

- Як ти гадаєш, чи правду розповів Спасокукоцький? Чи може це бути правдою? Наведи аргументи за і проти. Запиши їх у Т-схему. Що буде далі?

Але на наступній перерві Кукуєвицький закліпав волохатими віями, почервонів і тихо сказав:

— А я... якось узимку пішов на Дніпро подивитися на підлідний лов. Лід був тільки попід берегом, а далі вода. І шмат крижини, де я стояв, одірвався і поплив. Усі кричать. А я не злякався. Тільки кричу: «Агов! Швидше рятуйте, бо

мені в гастроном по сметану треба!» І по мене послали катер, і виловили мене уже під Києвом, біля Жукового острова. Але сметану я таки встиг купити...

Спасокукоцький крекнув і теж почервонів. Потім зібрав усі свої сили і сказав:

— А мене... а я... а мені справжню пожежу гасити довелося. О! На дачі. Загорілася солома біля корівника. Але я не розгубився, схопив відро з помиями і... Якби не я, згорів би к свиням і корівник, і хата, і все на світі...

— А я... — скромно опустив очі Кукуєвицький. — А я... лишився колись сам у квартирі. І раптом подзвонив злодій. І каже: «Одчиняй! Київгаз!» А я заціпенів і кажу: «Не одчиню! Всі розбійники завжди кажуть “Київгаз”, а тоді заходять і грабують. Тікайте, бо зараз як візьму татову мисливську рушницю і як стрельну через дірку для ключа!» А він каже: «Дурний!» А я кажу: «Од такого чую!» Він злякався і пішов.

Спасокукоцький тяжко зітхнув і, мало не плачучи, сказав:

— А я... а мене колись велосипед переїхав... І маминого годинника я колись проковтнув... Разом з ремінцем...

- Чому хлопці почали вихвалятися один перед одним? Чи правдивими є їхні історії? Зроби нотатки в Т-схемі. Чим це може закінчитися?

Настрій у Спасокукоцького зіпсувався вкрай. Сидячи на уроці, він спідлоба позирав на Кукуєвицького і думав:

«Невже цей шпінгалет не брехав! Невже справді і на крижині плавав, і з розбійником так хоробро розмовляв... А я ж усе чисто вигадав — і про шуліченят, і про пожежу...»

Насправді то він сам трохи не спалив корівника. Бавився сірниками, і зайнялася солома. Перелякавшися, він заверещав, як порося. Прибігла мама, схопила відро і залила вогонь.

Спасокукоцький намагався зрозуміти, брехав той чи ні. Але Кукуєвицький дивився так, що нічого не можна було зрозуміти.

І Спасокукоцький вирішив не здаватися.

Наступного дня з'ясувалося, що Спасокукоцький на тій самій дачі ще витяг з річки потопаючу маленьку дівчинку, лазив у криницю рятувати кошеня і їздив верхи на баскому жеребці Електроні...

Однак з'ясувалося також, що Кукуєвицький, у свою чергу, бився із скаженим собакою, лазив у каналізаційний люк діставати ключі, загублені сусідською дівчинкою, і під час військового параду катався на міжконтинентальній балістичній ракеті з атомною боєголовкою...

Тепер Спасокукоцький з острахом читав газетні заголовки — чи не надруковано статті про подвиги Кукуєвицького. І, слухаючи радіо, боявся почути знайоме прізвище.

Всеволод Нестайко

- Чи віриш ти у правдивість історій, які розповідали хлопці? Чому?
- Чому хлопці вирішили вихвалятися один перед одним? Чи буває, що і тобі кортить так робити?
- Чи схожі між собою Спасокукоцький та Кукуєвицький? Чому в них такі прізвища? Що цим хотів сказати автор?
- Знайди в тексті опис усіх історій та стисло перекажи їх у парі, наче це сталося з тобою. Що ти відчув/відчула? А твій партнер/партнерка?
- Як подружитися з кимось?
- Чи читав/ читала ти історії, які здаються неправдивими, в інтернеті? Як можна перевірити, чи правду розповідають люди в соціальних мережах? Дізнайся про фейки та як їх відрізнити *від фактів.*

Письмо для себе. Напиши свою думку з вибраної теми.

1. Чи варто розповідати про себе небилиці?
2. Що робити, якщо ти відчуваєш приниження?
3. Що означає «уміти дружити»?

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ. ЯКИЙ Я? ЯКА Я?

Напиши твір про себе.

ПОЧНИ

Я Ганна/Дмитро, учениця/учень третього класу. І я хочу написати твір про себе.

ПРОДОВЖ

Намалюй свій портрет.

Опиши свою зовнішність. Опиши, які риси характеру тобі притаманні. Доведи свою думку прикладами з життя. Розкажи, як ти ставишся до навчання; до роботи вдома. Розкажи, як ти ставишся до людей.

ЗАВЕРШ

Я не все розповіла/розповів про себе, але я … .

ЩО Я ЗНАЮ/УМІЮ?

1 Доповни речення словами і запиши.

Прикметник — це частина мови, яка називає …, відповідає на питання … .

У реченні прикметник найчастіше зв'язаний з … .

2 Утвори словосполучення іменник + прикметник. Визнач число і рід прикметників. Познач закінчення.

Іменники	Прикметники
Сонце, хлопчик, дівчинка, діти	Веселий
Вчинок, історія, життя, думки	Добрий

- Підкресли прикметники, ужиті в переносному значенні.
- Допиши до прикметників синоніми і антоніми.

3 Спиши речення, поширюючи їх прикметниками.

У нас … клас. Стіни … кольору. На ній висить … картина. У класі … підлога і … стеля. У … кутку стоїть … шафа. На підвіконні … квіти. Крізь вікно усміхається … сонечко.

4 Запиши п'ять прикметників — назв кольорів. Допиши до них іменники.

Зразок. Білий ведмідь.

5 Напиши, який текст з теми «Прикметник» змусив тебе задуматися. Поясни чому.

Почни так: «Я прочитав/прочитала (вірш, казку, оповідання тощо) «…» і подумав/подумала про …».

ПОНЯТТЯ ПРО ЧИСЛІВНИК

Ти вмієш рахувати? Один , два ,

три , чотири ...

Це слова, які позначають кількість предметів та відповідають на питання *скільки?* Це **числівники**.

1 Прочитай слова. Запиши числівники.

Вісім, висота, двадцять, багатий, метр, сорок, п'ятдесят, розмір, вісімнадцять, дев'ятнадцять, кишеня, двадцять три, рахувати, шістнадцять, два, пенал.

Скільки?

2 Пограй у гру «Числівники про мене». Називай числівник і розповідай, як він пов'язаний із твоїм життям.

Зразок. Шість. Це номер будинку, де я живу. Дев'ять. Мені дев'ять років.

3 Порівняй малюнок і текст. Випиши числівники. Склади свій список продуктів, уживай числівники.

У сумці є:
п'ять кілограмів ковбаси, три яблука, стручок гороху, чотири пиріжки і морква, сім пачок масла, дві — сметани, п'ятнадцять груш і вісім банок, шістнадцять картоплин і Мурчик, кіт, один.

4 Запиши числівники за зразком.

1 — 11, 2 — 12, 3 — 13, 4 — 14, 5 — 15, 6 — 16, 7 — 17, 8 — 18, 9 — 19.

-надцять

Зразок. Один — одинадцять.

5 Прочитай числові вирази різними способами. Запиши їх, уживаючи прийменники **від**, **до**.

11 + 5 = 16 19 – 9 = 10 12 + 6 = 18

Зразок. До одинадцяти додати п'ять дорівнює шістнадцять.

ЧИСЛІВНИК. ОПОВІДАННЯ. АВТОР

1 Оповідання. Тема і головна думка. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Театралізуємо.

ЯК МИ БЮДЖЕТ ФОРМУВАЛИ

Частина 1

- Чи знаєш ти, що таке бюджет? Чи є у тебе свій бюджет?

Бувають же такі **вундеркінди**, як наш Вітько Мудрак! Не встигла вчителька дописати на дошці умови задач для другого варіанта, а він вже свої розв'язав і сидить, кросворд розгадує. Але на що вже Вітько **професор**, а й він не все знає.

— Ніно Климівно,— підняв руку наш класний ерудит,— підкажіть, будь ласка, як називається схема доходів і видатків держави.

— Схема доходів і видатків держави — це бюджет. А тепер — беріться до задач, бо скоро кінець уроку, а зошити я зберу.

— А я так і знав, що ви знаєте, Ніно Климівно,— промовив Вітько, вписуючи слово в клітинки. — Бюджет... підходить. Дякую, Ніно Климівно, якби не ви, то що б я й робив. А цікаво, звідки цей бюджет береться?

— А я тобі, солоденький, зараз поясню, звідки... Усі, хто працює в нашій країні, обов'язково віддають державі частину своїх доходів, тобто сплачують ПОДАТКИ. Так формується дохідна частина бюджету.

— А можна, наприклад, не платити? — поцікавився я.

— У жодному разі. Податки — це обов'язкові платежі.

— А що держава з цими податками робить? — спитала Катька Саєнко.

— Використовує для різних потреб: наприклад, виплачує заробітну плату вчителям і лікарям, пенсію пенсіонерам і так далі. Забезпечує необхідними умовами життя та праці усіх, хто того потребує...

— Ясно,— сказав я.— І ви, Ніно Климівно, теж отримуєте зарплату з бюджету?

— Саме так, завдяки тому, що існують і сплачуються податки.

— Я все розумію,— сказав Вітько,— але уявити, як ті податки надходять у бюджет, щось не можу. От якби ми розіграли модель...

— Модель? — учителька задумалася.— Можна й розіграти, солоденькі, можна.

Якось Ніна Климівна розповідала нам про будову Сонячної системи, тоді ми створили таку модель: Соня Петренко була Сонцем, Вітько — Меркурієм, Наталя Іваненко грала Венеру, ну й так далі. Я собі роль Землі вибрав. Звідки ж було знати, що ця роль найважча. Чого, питаєте? Бо Земля,

щоб ви знали, обертається довкола Сонця та ще й довкруж своєї осі вертиться. Але це я вже потім, як наша модель почала працювати, второпав. Але що поробиш: сам Землю вибрав — мушу крутитись. Так-от, крутився я, крутився, як бджолою вкушений, аж ноги почали заплутуватися. Тільки я трохи дав раду ногам, як тут Місяць, ну, Сергійко Сергєєв, почав від мене віддалятися і до Венери притягуватись.

Я йому кричу:

— Куди, ти ж мій супутник — ти ж навколо мене повинен крутитися, а ти навколо кого крутишся, га?

— Ну тебе,— каже,— мені довкола Наталки цікавіше крутитися. Бувай.

Тут мене зло як узяло, я як зійшов з орбіти та як узяв його на таран!..

Довелось Ніні Климівні зупиняти всю нашу «Сонячну систему».

— Стривайте, солоденькі! — кричить.— Експеримент припиняється, а ви двоє — щоденники мені на стіл, буду ваших батьків до школи викликати!

— За що? — обурились ми. — За таку дрібничку батьків до школи?

— По-вашому, всесвітня катастрофа, що ви оце влаштували,— дрібничка?

Отак ми моделювали рух планет. А тут Вітько запропонував зробити модель надходження податків до бюджету.

За Сашком Дерманським

Чому?

- Чому діти зацікавилися словом **бюджет**?
- Чому всі мають знати, що таке **бюджет**?
- Чому діти вирішили створити модель бюджету?

- Як виділені слова в тексті характеризують одного з героїв? Яке слово вчителька повторює весь час? Що ти про це думаєш?
- Придумайте модель бюджету.
- Чому важливо вміти складати власний бюджет?
- Чи знаєш ти, що таке фінансова грамотність? Дізнайся у дорослих чи з інших джерел.
- Сплануй свій бюджет на наступний тиждень. Уяви, скільки у тебе буде грошей і як ти їх витратиш. Числа записуй словами.
- Запиши числівники на місці запитань.

Додай (*скільки?*) … ложки цукру, немає (*скількох?*) … олівців, задоволений (*скількома?*) … книжками, розраховую на (*скількох?*) … друзів.

Довідка. Три, трьох, трьома; чотири, чотирьох, чотирма.

- Запиши словосполучення.

5 (яблуко), 7 (цукерка), 10 (абрикоса), 11 (ящик), 9 (кілограм), 100 (грам).

Зразок. Одинадцять кілограмів.

ЧИСЛІВНИК. ОПОВІДАННЯ. ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРСОНАЖІВ

1 Розкажи про числівник. Прочитай числові вирази. Один із виразів запиши різними способами.

11 – 5 = 6 19 + 1 = 20 5 • 5 = 25

2 Утвори і запиши словосполучення іменника з числівником.

Числівники	Іменники
П’ять, дев’ять, десять, одинадцять, дванадцять, двадцять.	Грамів, кілограмів, метрів, дециметрів, сантиметрів.

3 Уяви, що твій бюджет становить 50 гривень. Напиши список товарів, які ти можеш придбати на цю суму.

гривня
гривні
гривень

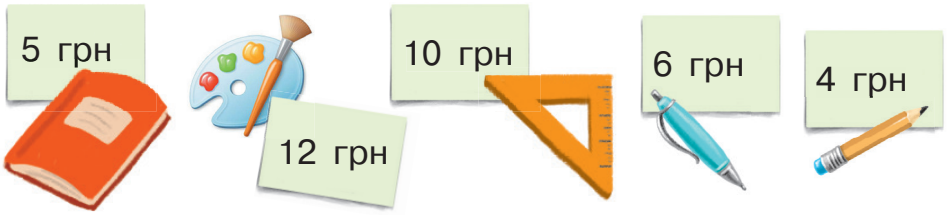

ЯК МИ БЮДЖЕТ ФОРМУВАЛИ
Частина 2

- Пригадай, про що йшлося в частині 1 оповідання. Що буде далі?

А тут Вітько запропонував зробити модель надходження податків до бюджету.

— Можемо спробувати,— загорілась ідеєю Ніна Климівна. — Давайте виберемо когось на роль Бюджету.

— Я можу побути,— підняв руку я.

— Ти не годишся, солоденький,— замотала головою вчителька,— занадто сухоребрий. А в бюджеті що головне? Розмір. Розмір, солоденькі мої, — найголовніше. Що більший бюджет, то краще для країни.

Усі, як за командою, подивилися на Колю Потапенка і тут-таки зрозуміли: що нашій державі страшенно пощастило. Коля найбільший не лише серед нас, а й серед четвертокласників, п’ятикласників і навіть деяких шестикласників. Отакий у нас Коля Потапенко.

— От Миколка буде саме якраз,— висловила спільну думку Ніна Климівна.— Значить, бюджет ми з вами, солоденькі мої, затвердили.

Коля хотів щось заперечити, але не зміг, бо саме жував бутерброд: він ніколи не може дотерпіти до перерви і покрадьки починав їсти посеред уроку.

— А що тепер з ним робити? — запитав я.

— Тепер, Сашко, будемо його формувати, тобто сплачувати податки.

— Податки — від слова давати,— міркував Вітько,— отже, ми мусимо Колі щось давати.

— Я буду щиглі давати! — випалив Сергійко й рушив до Колі-Бюджету.

— Е, ти чого?! — аж підскочив той. — Які щиглі?! Не буду я ніяким Бюджетом, Ніно Климівно!

— Заспокойся, солоденький мій, ніхто тобі не даватиме щиглів. Податки щиглями не сплачують. Ви мусите віддавати щось суттєвіше. Дорослі сплачують податки грошима, але ж ви ще не заробляєте. Треба подумати, що ми можемо використати замість коштів у нашій ігровій моделі.

Усі задумалися. І тут пролунав дзвоник.

— Так, солоденькі мої, ви тут думайте без мене, бо я побігла на педраду.

— А я знаю,— раптом промовила Катя Саєнко,— ми ж у школі теж дещо заробляємо — оцінки.

— Ні, я не згодна! — запротестувала Наталя.— От іще придумали: це якщо я отримаю за контрольну дванадцятку, то мені доведеться два бали віддати?

— Могла б і віддати,— хмикнув Сергійко,— у тебе ще ціла десятка залишиться.

— Можна давати поради, — запропонував я.— Мені бабуся щоранку перед школою дає корисні поради. Я міг би ділитися.

— Порадами ситий не будеш! — раптом подав голос сам Бюджет.— Ви мені краще бутербродами платіть податки і цукерками з пундиками[1].

— А це ідея! — зрадів Вітько.— Усім же батьки дають щось перекусити, саме це можна вважати нашими доходами, от ними можемо й ділитися.

— Я підтримую,— Коля від хвилювання аж підстрибував.— Починаймо!

— А чому я повинен віддавати Потапенку свої харчі!? — обурився Петько Петрук.

— Слухай, а ти хіба не хочеш, щоб Ніна Климівна вчасно отримувала зарплату? — зовсім осмілів Коля.

— Та хочу,— похнюпився Петько й поліз у портфель за булочкою з родзинками.

По всьому класі зашаруділи целофанові торбинки — це ми видобували з рюкзаків і ранців, що в кого було. За хвилину на парті перед Колею височіла ціла купа канапок, печива, кукурудзяних баранців, яблук та іншої шкільної поживи. Коля сяяв від щастя, як нова копійка. Якусь хвилину він радісно дивився на наші «податки», ніби не вірячи, що все це багатство тепер його, а потім заходився їсти.

---

[1] *Пундики* — смачна їжа, ласощі.

Увесь клас стояв і зачудовано споглядав, як «податки формують бюджет». Усе йшло як по маслу, аж поки справа не дійшла до яблук. Коля три штуки подужав, а потім і каже:

— Більше не можу.

— Давай-давай! — підбадьорюємо ми. — Одненьке лишилося.

— Ні, — ледве дише Коля. — Все, не лізе в мене.

— Несерйозний ти, Потапенку, — почала його стидати Наталя. — А про пенсіонерів ти подумав?

— Шкода, — видушив із себе Коля і потягнувся за останнім яблуком.

Коли всі «податки надійшли до бюджету», на Колю жаль було дивитися: він був змучений, наче щойно двічі підряд виліз по канату на фізкультурі. Заморений, але гордий. А ми теж почувалися молодцями, адже чесно сплатили всі податки.

— Ну, як ти? — запитав я у Колі.

— Живий. Тільки нудить трохи. Тепер я днів зо три не їстиму. А на яблука взагалі дивитися не можу.

Усі дружно засміялися. Тут пролунав дзвоник, і до класу увійшла Ніна Климівна.

— То як наша податкова модель, мої солоденькі? — спитала вчителька.

— Ми сплачували податки всякими смаколиками, — додав Вітя.

— Молодці. Виходить, усі сплатили податки, крім мене? — вона сягнула рукою до своєї сумочки. — Тримай, Потапенку, — це тобі мій внесок до бюджету.

Ніна Климівна простягнула Колі велике, стигле, червоне яблуко…

За Сашком Дерманським

- Чи зрозуміли діти, що таке бюджет? А ти? Як створення моделі допомогло зрозуміти поняття бюджету?
- Як ставляться діти до хлопчика, який був не зовсім худорлявим та грав роль бюджету? Як ти ставишся до людей з певними особливостями?

ЧИСЛІВНИКИ, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ *КОТРИЙ?*

Ти можеш їхати в потязі в першому, другому, третьому, четвертому вагонах. Числівники **перший**, **другий**, **третій** позначають порядок під час лічби та відповідають на питання *котрий?*

Скільки?	*Котрий?*
один	перший
два	другий
три	третій
чотири	четвертий

1 Вірш. Тема і головна думка. Художні засоби. Читаємо виразно.

ПАРОТЯГ

(Скорочено)

Старий паротяг на пероні пітніє,
аж ллється із нього маснюща олія,
посопує, мліє....
Та ще й пасажири у кожнім вагоні:
в першім — корови, в другому — коні.
В третім сидять крутовусі грубаси,
сидять і їдять собі жирні ковбаси!
В четвертому — слон і чотири жирафи,
в п'ятому — різні шухляди і шафи.
В шостім — гармата — о, яка грізна! —
сердита, надута, носата, залізна!
В сьомому — повно-повнісько бананів,
в восьмому — вісім нових фортеп'янів.
В дев'ятім — цукерки, морозиво, дині,
в десятому — клунки, валізи, скрині.
А тих вагонів — сорок, не менше! —
сам вже не знаю, що в них там є ще!...
Раптом — свист! І знову — свист!
Пара — бух! Колеса — в рух!

Юліан Тувім
(Переклад Івана Малковича)

- Запиши пасажирів потяга. Почни словами: «У першому ...».
- Утвори пари числівників.

Скільки?	*Котрий?*
Два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять, одинадцять	Сьомий, четвертий, восьмий, п'ятий, десятий, одинадцятий, шостий, третій, другий, дев'ятий

Зразок. Один — перший.

Письмо для себе. Придумай свій казковий потяг. Розмісти в ньому пасажирів та вантажі. Укажи, у якому вагоні вони їдуть. Почни словами: «У першому вагоні їдуть ...».

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ. МІЙ РОБОЧИЙ ДЕНЬ

О котрій годині?
Котра година?

- Напиши про свій початок дня, користуючись текстом.

Я прокидаюся о сьомій годині ранку .

Я застеляю постіль та йду умиватися.

Пів на восьму я снідаю.

За чверть від восьмої я збираю портфель.

О восьмій годині виходжу з дому та йду до школи.

Уроки в школі розпочинаються пів на дев'яту .

- Допиши текст про свій робочий день. Указуй час.

Довідка. О третій годині, пів на четверту, за п'ятнадцять хвилин шоста, о десятій годині.

ЩО Я ЗНАЮ/УМІЮ?

1 Розкажи про числівник.

2 Доповни речення словами і запиши.

Числівник — це частина мови, яка називає ..., відповідає на питання ... .

3 Випиши числівники.

Довжина тіла найменшої пташки колібрі-бджілки п'ять сантиметрів. Найменше звірятко бурозубка три сантиметри завдовжки. А найменша змія — десять сантиметрів.

4 Запиши словосполучення, замінюючи цифри словами.

5 ведмедів, 8 зайців, 6 білок, 12 страусів, 9 мавпочок, 11 оленів, 4 хом'ячки.

5 Запиши приклади словами.

5 + 9 = 14 10 – 3 = 7

6 Напиши список покупок, уживаючи числівники.

ЗАЙМЕННИК. ГРАМАТИЧНІ ЗНАЧЕННЯ

Займенник — самостійна частина мови, яка вказує на предмет, ознаку предмета, кількість, але не називає його. Займенники відповідають на ті питання, що й частини мови, замість яких вони вживаються: *хто? що? який? чий? скільки?*

1 Добери до іменників займенники. Підкресли їх.

Дівчинка — …, хлопчик — …, діти — …, веселі — …, двадцять — …, шість — …, заєць — … .

Довідка. Вона, він, стільки, скільки, такі, вони.

Редагуємо. Заміни повторювані слова на займенники. Допиши історію про кошеня.

Закортіло кошеняті їсти. Зголодніло кошеня, бавлячись на подвір'ї. Прибігло в хату. А в хаті глечик з молоком на столі. Кошеня застрибнуло на стіл. Сидить кошеня. Не знає, як молока напитися.

ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ

Особові займенники вказують на особу чи осіб і відповідають на питання *хто?*

	Однина	Множина
1 особа	Я	МИ
2 особа	ТИ	ВИ
3 особа	ВІН ВОНА ВОНО	ВОНИ

1 Спиши текст, уставляючи пропущені особові займенники.

… навчаюсь у третьому класі. … з друзями любимо читати. А … любите уроки української мови? Як часто … читаєш книги? Твої батьки люблять читати? Що … читають?

2 Авторська казка. Тема і головна думка. Проблема. Характеристика персонажа. Читаємо в особах.

- Чи відчував/відчувала ти коли-небудь, що тебе не помічають? Тобі було добре чи погано? Чому?

ТОНІНО, ЯКОГО НІХТО НЕ БАЧИВ

- Як ви думаєте, яким був Тоніно? Чому його ніхто не бачив?

ЗАЧИН

Одного разу хлопчик Тоніно пішов до школи засмучений, бо не вивчив уроки. Він боявся, що вчитель його викличе.

ГОЛОВНА ЧАСТИНА

Зав'язка — Ах,— казав він собі,— якби я міг стати невидимим!

Учитель робив перекличку. Дійшла черга до Тоніно, учитель назвав його прізвище, та хоч Тоніно одізвався, ніхто його не почув, а вчитель сказав:

— Шкода, що Тоніно не прийшов, я хотів перевірити його домашнє завдання.

Тоніно зрозумів, що став невидимим. Нарешті здійснилася його мрія!

Розвиток дії На радощах він так підстрибнув, що втрапив у кошик для сміття. Виліз звідти і ну по класу швендяти: тут за чуба кого смикне, там чорнило розіллє. Зчинився галас, усі в класі пересварилися. Кожен звинувачував свого сусіда. І ніхто й гадки не мав, що все це накоїв невидимий Тоніно.

Набавившись донесхочу, Тоніно вийшов зі школи й сів у тролейбус. Квитка він, звісно, не взяв, знаючи, що кондуктор його не бачить. Сів на вільне місце й сидить. На наступній зупинці в тролейбус зайшла жінка з господарською сумкою і спробувала сісти на те місце, що здавалося їй вільним. Але сіла Тоніно на коліна й мало його не задушила.

— Що за химера! — вигукнула вона.— На це місце не можна сісти! Гляньте, кладу сумку, а вона висить у повітрі.

А насправді сумка лежала на колінах у Тоніно. Зчинився гамір. Тоніно вискочив із тролейбуса, пішов у кондитерську й почав напихатися різними пундиками, тістечками та шоколадками.

Продавчиня помітила, що тістечка зникають з прилавка, й напустилася на статечного чоловіка, який купував карамельки для старої тітки: мовляв, це він краде тістечка.

Чоловік обурився:

— Я — злодій? Ви не знаєте, з ким говорите.

— А я й не хочу знати,— відповіла продавчиня.

І завелися вони так, що й не розбороніш. Прибігла поліція. Невидимий Тоніно прошмигнув між ногами поліціянта і подався до школи, щоб зустріти своїх товаришів. Уроки закінчилися, і хлопці вибігли, або, точніше, лавою викотилися на вулицю. Однак вони його не побачили. Дарма Тоніно силкувався їх догнати. Так і не пощастило йому ані посмикати Роберто за чуба, ані почастувати Гуїскардо ласощами. Вони його не бачили, не чули, дивилися крізь нього, наче він був зі скла.

Утомлений і сумний, вернувся Тоніно додому. Мама чекала його на балконі.

— Я тут, мамо! — вигукнув Тоніно.

Та мама його не побачила й не почула і стурбовано дивилася на вулицю.

— Тату, я тут! — вигукнув Тоніно, зайшовши в кімнату і сів на своє місце, біля столу. Але тато занепокоєно мимрив:

— Дивно, чому Тоніно й досі немає? Чи не скоїлася з ним якась біда?

— Я тут, я тут! Мамо, тату! — гукав Тоніно. Та ніхто його не чув.

Кульмінація Тоніно зарюмсав. Але навіщо рюмсати, коли ніхто не бачить твоїх сліз?

— Не хочу я більше бути невидимим,— сказав розпачливо Тоніно.— Хочу, щоб мене бачив тато, щоб гримала на мене

мама, щоб мене викликав до дошки вчитель! Хочу гратися з друзями. Ой, як погано бути невидимим і самотнім!

Розв'язка Пішов бідолашний Тоніно у двір, а там на лаві сидить дідусь, гріється проти сонця.

— Чого це ти плачеш? — питає його дідусь.

— Хіба ви мене бачите? — здивувався Тоніно.

— Авжеж, бачу. Щодня бачу, як ідеш до школи і вертаєшся додому.

— А я вас не бачив.

— Я це знаю. Ніхто мене не помічає. Та хіба хлоп'ята звертають увагу на самотнього старого пенсіонера? Я для вас однаково що невидима людина.

КІНЦІВКА

— Тоніно! — гукнула з балкона мама.

— Мамо, ти мене бачиш?

— Авжеж, бачу. Ходи-но сюди, тато з тобою поговорить.

— Зараз іду, мамо,— радісно вигукнув Тоніно.

— А ти не боїшся прочухана? — спитав дідусь.

Тоніно обняв дідуся за шию й поцілував.

— Ви мене врятували,— сказав він дідусеві.

— Бувай здоров, — відповів дідусь.

За Джанні Родарі

Чому?

- Чому Тоніно хотів стати невидимим?
- Чому дідусь відчував себе невидимим?
- Чому Тоніно подякував дідусеві?

Характеризуємо персонажа.
Випиши з тексту особові займенники.

Письмо для себе.
Твої історії можуть будуть несхожими, якщо ти будеш розповідати від імені різних персонажів. Обери, як ти переказуватимеш твір.

- Яка проблема порушується в казці? Що значить бути «невидимою людиною» в реальному житті? Чому важливо з повагою ставитися до всіх?
- Розкажи про Тоніно за схемою. Зроби висновок: яким був хлопчик?

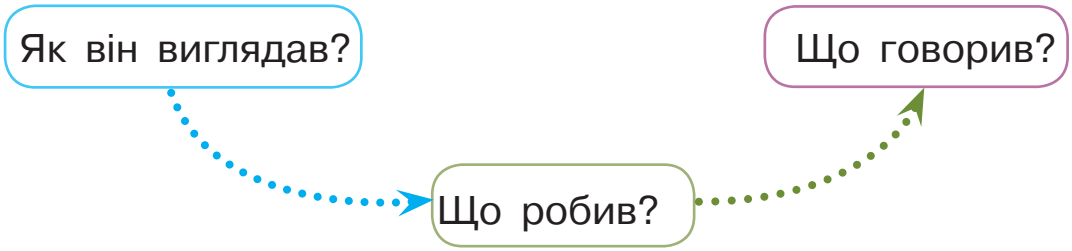

- Випиши з казки три речення із займенниками. Підкресли займенники. Напиши в дужках, яке слово вони заміняли.
- Заміни іменники особовими займенниками і запиши.

Тоніно — він, мама — ..., тато — ..., дідусь — ..., Тоніно і дідусь — ... .

- Перекажи казку від імені різних персонажів.
  1) Розкажи казку від імені Тоніно. Почни так: «Одного разу я прийшов до школи засмучений ...».
  2) Розкажи казку, наче ти звертаєшся до Тоніно. Почни так: «Одного разу ти прийшов до школи засмучений ...».
  3) Уяви, що ти і Тоніно були разом. Почни так: «Одного разу ми з Тоніно прийшли до школи засмученими ...».

ЩО Я ЗНАЮ/УМІЮ

1 Доповни речення словами і запиши.

Займенник — це частина мови, яка вживається замість ..., ..., ...

2 Випиши особові займенники.

Я, ти, ми, вони, таки, і, не, він, але, вона, ви, крізь, скільки, воно.

3 Спиши, підкресли займенники.

На вулиці Героїв Небесної Сотні ми з дідусем побачили військового. Я підійшов до нього. Він стояв біля стенду і сумно дивився на фото. А потім обернувся і сказав: «Це мій однокласник. Ти, хлопче, пам'ятай про героїв України». І пішов.

4 Запиши речення, уживаючи слово **ми** замість **я**.

Я читаю книгу про героїв. Я завжди вітаюся. Я дружу з хлопчиком в інвалідному візку.

ДІЄСЛОВО

Самостійна частина мови

1 Виконай дії. Як називаються слова — назви дій?

Пострибай. Присядь. Повернись. Нахились.

Дієслова — це слова, які називають дію або стан предметів та відповідають на питання *що робити? що зробити?*

2 Це незвичайний крокодил. Він усе вміє робити. Запиши, що він робить.

Зразок. Крокодил плаває.

3 Добери і запиши дієслова до іменників

Собака гавкає, кіт …, сонце …, дощ …, горобець … .

Довідка. Нявчить, бігає, грає, світить, цвіріньокає, світить.

4 Добери і запиши якомога більше слів, які називають тих, хто може виконувати ці дії.

Бігає, плаває, ходить, стрибає, літає, росте, спішить, спить, кричить, їде, лежить.

Зразок. Бігає собака, кіт, вовк, тато … .

5 Подумай, як відрізнити дієслово від іменника та прикметника. Поясни, чи можна це зробити, зважаючи тільки на те, що дієслово називає дію чи стан предмета.

- Визнач частини мови. Що допомогло тобі їх розрізнити?

Радість — радіє — радісний. Хвороба — хворіє — хворобливий.

Дієслова *відпочиває*, *хворіє*, *радіє*, *сумує* та інші називають **різні стани предметів**.

6 Що позначають ці іменники? Допиши до іменників дієслова.

Зразок. Шипіння — шипіти.

Свист, крик, мовчання.

Дієслова можуть називати не тільки дію та стан предмета, а й зміну ознаки предмета. Дієслова *темніє*, *зеленіє*, *світлішає* називають **зміну ознаки предмета**.

7 Випиши слова парами за зразком.

Небо темніє. Темне небо. Дерево зеленіє. Зелене дерево. Листя жовтіє. Листя жовте.

Зразок. Зеленіє — зелений.

8 Ритм і рима. Настрій.

РАНОК

Сміється поле, річка, ліс,
Сміються гілочки беріз,
Птахи сміються і луги,
Сміються квіти навкруги.
Ставок, що цілу ніч
мовчав, —
І той сміятися почав:

Лататтям легко лопотить
І каченяток веселить.
Я миттю скочив до вікна,
Поглянув, що за дивина.
Аж бачу у віконце —
Надворі сходить сонце!

Анатолій Костецький

- Визнач дієслово, яке вжито в переносному значенні. Подумай, якими словами в прямому значенні його можна було б замінити. Чому автор використовує такий художній прийом?
- Спиши перші чотири рядки вірша, замінюючи слово **сміється** синонімами.
- Добери дієслова до слова **сонце**.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО. ПОЕЗІЯ

Тарас Шевченко — славетний поет і художник, гордість і слава України. Народився Тарас Шевченко 9 березня 1814 року в селі Моринці на Черкащині. Малий Тарас гарно співав, добре грав на кобзі й скрипці.

Т. Г. Шевченко. Автопортрет

1 Вірш. Рима. Тема і головна думка. Читаю виразно. Учу напам'ять.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.
Сем'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.
Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Тарас Шевченко

- Яку картину ти побачив/побачила у своїй уяві? Чому?
- Як автор змальовує вечір у родині? Чому використовує багато дієслів? Чому багато зменшувально-пестливих слів?

Завдання на вибір.

1. Спиши перші п'ять рядків вірша.

2. Спиши перші п'ять рядків вірша, замінюючи дієслова на інші, близькі за змістом.

3. Напиши, про що б ти розказав/розказала своїм рідним за вечерею.

Говори правильно

Засипати

Денис почав засипати яму піском.

Засинати

Віка почала засинати.

2 Напиши, хто чи що літає. Склади два речення з двома словами на вибір. У першому вживай слово **літає**, а в другому — синонім до слова **літає**.

Зразок. Літає — метелик, літак … . Над квіткою літає метелик. Над квіткою кружляє метелик.

3 Оповідання. Заголовок. Тема і головна думка. Передбачення. Місце події і час. Характеристика персонажів твору.

ЛІТАЧОК

- Про що йтиметься в оповіданні? Чому ти так думаєш?

У День Святого Валентина Максим прийшов до школи з паперовим літачком. На крилі його виразними друкованими літерами було виведено: «Найкраще у світі ім'я — Улянка». Підпису, звичайно ж, не було. «Хай вона ніколи не здогадається, що це написав я», — твердо казав собі Максим. І начебто вже не він, а хтось інший, зітхаючи, додавав: «Ех, а краще б здогадалась…».

Максим сів за свою останню парту й став чекати, коли Ніна Іванівна загадає всім розв'язувати задачу.

А як усі схилились над зошитами, він тихенько дістав літачка, ще раз прочитав свій напис, ще раз глянув на Улянку, зітхнув і — так тому й бути — швидко метнув літачка їй на парту. Летіти було три секунди: Улянчина парта в сусідньому ряду навскіс. Але літачок зробив якусь химерну петлю, пішов у піке і впав простісінько перед носом у Дениса.

- Про що ти дізнався/дізналася? Що буде далі?

Денис одразу покинув задачу і став зацікавлено його розглядати.

Максимові з тої несподіванки аж гаряче зробилося. Він опустив голову й спідлоба стежив за Денисом. Денис тим часом діловито оглянув клас, тоді дістав з пенала червону ручку, перекреслив у слові **Улянка** літеру «У» і замість неї написав велике кругле «О». Проте Олянка, що сиділа на другій парті, літачка із сердечком на крилі не отримала. Літачок

знов виписав у повітрі чудернацький пірует і цього разу впав на парту до Віті. Вітя був хлопець тихий і сором'язливий. Він ніколи б не відважився написати дівчинці таку записку. А тут на тобі, записка сама впала з неба.

- Про що ти дізнався/дізналася? Що буде далі?

Хвиля сміливості накрила Вітю з голови до п'ят. Він упевнено перекреслив у слові «Олянка» літеру «я» і надписав угорі літеру «е». «Тепер усе чистісінька правда, — сказав собі Вітя. — Оленка — найкраще у світі ім'я». І він послав літачка убік через ряд. Саме там сиділа Оленка. Червоне сердечко на білім крилі знов здійнялося в повітря. Та до першого ряду парт не долетіло. Цього разу літачок викрутасів не робив. Він плавно сів у другому ряду на Улянчиній парті.

- Про що ти дізнався/дізналася? Що буде далі?

Максим, який стежив за всіма цими перельотами й безсоромним мазюканням по його напису, ледь не кинувся, щоб вихопити літачка з Улянчиних рук. Та стримався-таки. А Улянка перекинула з-за плеча свою русяву кіску, перетягнуту блакитною квітчастою зав'язкою і стала уважно розглядати напис на крилі. Він хоч і був двічі поправлений, проте читався добре. Сердечко на крилі їй, видно, сподобалось. Бо інакше чого вона озирнулася й так тепло Максимові усміхнулась.

Оксана Кротюк

Чому?

- Чому Максим приніс до школи літачок?
- Чому Денис і Вітя виправляли літери в надписі на літачку?
- Чому Улянка усміхнулась Максимкові?

Письмо для себе. Напиши свою думку з вибраної теми.

1. Кому з моїх однокласників я хочу зробити приємний сюрприз і чому?

2. Як я можу проявити симпатію до людини, що мені подобається?

3. Що я хочу порадити Максимові?

ЧАСОВІ ФОРМИ ДІЄСЛІВ

Дієслова змінюються за часами. Є три часи дієслів: минулий, теперішній і майбутній.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
Називають дію, яка відбулася до того, як про неї говорять	Називають дію, яка відбувається тоді, коли про неї говорять	Називають дію, яка відбудеться після того, як про неї говорять
Ми поливали квітку. *Що робили?* УЧОРА	Ми поливаємо квітку. *Що робите?* СЬОГОДНІ	Ми будемо поливати квітку. *Що будете робити?* ЗАВТРА

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
Що робив? *Що зробив?* *Що робила?* *Що зробила?* *Що робило?* *Що зробило?* *Що робили?* *Що зробили?*	*Що роблю?* *Що робиш?* *Що робить?* *Що робимо?* *Що робите?* *Що роблять?*	*Що буду робити?* *Що робитиму?* *Що буде робити?* *Що робитиме?* *Що будуть робити?* *Що робитимуть?*

1 Запиши текст, уживаючи дієслова одного часу на вибір.

... ми ... до зоопарку. Слон ... моркву. Жирафа ... листя дерева. Мавпочка ... з гілки на гілку. Тигр ... . А бегемот ... в басейні.

Зразок.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
Учора ми **пішли** до зоопарку.	**Зараз** ми **ідемо** до зоопарку.	**Наступної неділі** ми **підемо** до зоопарку.

Довідка. Їсти, поїсти, жувати, пожувати, стрибати, перестрибувати, спати, дрімати, купатися, покупатися.

2 Заповни таблицю.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
радів		
	цікавиться	
		буде сміятися
боялася		
	сумує	

3 Запиши дієслова в таблицю.

Читає, читала, прочитає, буде читати, писав, напише, буде писати, написала, пише, бігає, бігають, побіжить, буде бігти, бігали, бігало, світить, світило, світитиме, будуть світити, світять.

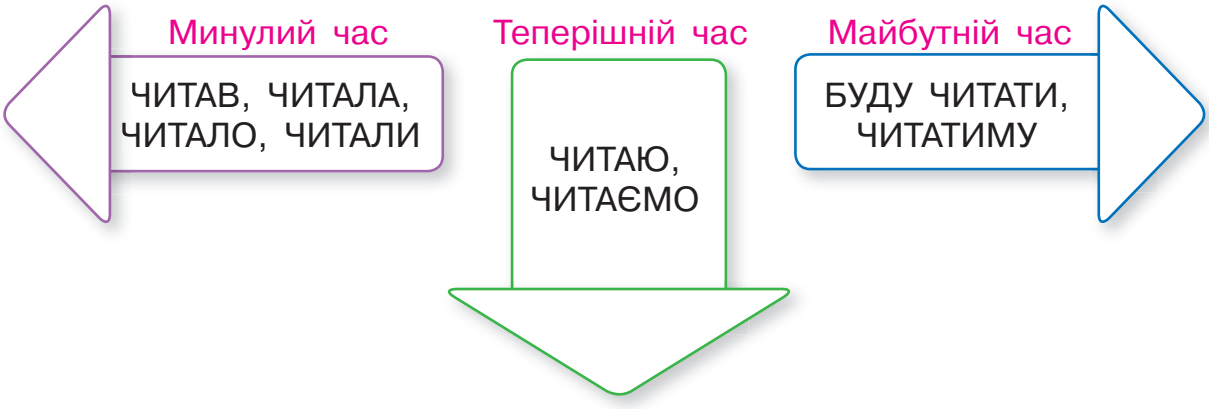

4 Запиши дієслова у два стовпчики. Рід яких дієслів ти можеш визначити? Поясни, як це зробити.

Однина	Множина

Виросла, біліє, біліють, читаєш, сміється, мрієш, граємося.

Перевір!
Однина — я, ти, він, вона, воно
Множина — ми, ви, вони

Дієслова майбутнього часу можуть бути виражені одним словом або двома:

Що буду робити?	**Що зроблю?**
Буду читати.	Прочитаю.

5 Ритм і рима. Тема і головна думка. Характеристика персонажа.

Обіцяю: неодмінно
Буду вчитись на відмінно,
І поводитися кльово,
І завжди тримати слово.
Обіцяю: **буду в русі**,
Помагатиму бабусі,
Не палитиму ніколи,
А тим паче біля школи,
Вивчу мови і столиці,
Бо воно мені згодиться,
Та й **поїду** за кордон —
В місто Ло́ндон чи Лондо́н...
Обіцяю пам'ятати,
Що таким я **можу стати**,
Якщо **зможу** вчасно **встати**.
Бо такі смачні вони —
У дітей ранкові сни.

Григорій Фалькович

- Випиши виділені дієслова. Визнач час.

Правильно вживаю дієслова

Відчиняти

Відчиняю вікно.

Відкривати

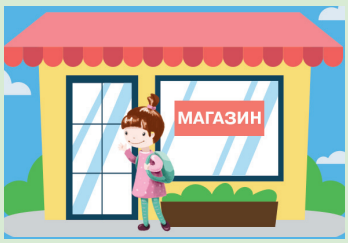

Відкриваю магазин.

Розплющувати

Розплющую очі.

6 Запиши історію, вживаючи різні часові форми дієслів.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
Учора кіт Мурчик вирішив ... . Він заліз на ... . Рибка	Бачить кіт Мурчик рибку в акваріумі. Біжить. Занурює лапку у воду і	Завтра ми купимо акваріум. Буде Мурчик за рибкою спостерігати. Буде дивитися крізь ... .

7 Яку дію — завершену чи незавершену — позначають дієслова в парах? Спиши. Допиши кілька власних прикладів.

Читає — прочитає, малює — намалює, писав — написав, біг — добіг, ліз — заліз, рахуватимемо — порахуємо, казатиме — скаже.

8 Установи послідовність подій. Склади історію за малюнками.

9 Оповідання. Особливості жанру. Тема і головна думка. Проблема. Характеристика персонажів. Переказуємо. Читаємо в особах.

НАХАБА

- Кого називають нахабами? Розкажи, які дії вважаються нахабними.
- Про що йтиметься в тексті?

ЗАЧИН

Зав'язка Скінчились уроки, а вчителька наша й каже:

— Сашко Лісовий захворів. Хто піде його провідати?

— Я! Я! Я! — посхоплювались усі.

— Якщо ви і в нього так галасуватимете, — говорить учителька, — то краще нікому не йти. І пам'ятайте, — закінчила вона, — хворому потрібен спокій. Дивіться, щоб він не вставав із ліжка, розважте його, як зумієте. Може, й нагодувати доведеться.

ГОЛОВНА ЧАСТИНА

Розвиток дії Приходимо ми. Лежить Сашко, горло замотане, книжку читає.

— Ну, як тобі, — ми в Сашка питаємо, — нудно, мабуть, лежати?

— Та ні, — одказує.— Зовсім не нудно. Я от книжку читаю, цікава!

Але ми зрозуміли, що це він так говорить із ввічливості. Спробуй-но сам-один лежати весь день.

— Нічого, — підбадьорюємо, — ми тебе зараз розважимо. От тобі Наталка заспіває. У неї голос гарний.

— Чого це я буду співати?! — Наталка нам.— Може, йому й не хочеться зовсім мене слухати!

— Ну, як знаєш. Тоді ми з Митьком заспіваємо.

Стали ми посеред кімнати, відкашлялись і завели пісню.

— Що, — питаємо Сашка, — повеселішало тобі трохи?

— Авжеж, повеселішало, — Наталка за нього з посмішкою відповідає. — Так фальшивити, то вже краще зовсім мовчати. І без ваших концертів обійдеться. Правда ж, Сашку?

Сашко промовчав, але ж ми зрозуміли, що це він так промовчав, аби не завдавати нам клопоту. Але про які клопоти може йти мова, коли друг хворий!

- Про що ти дізнався/дізналася? Що буде далі?

І стали ми тут матроський танок виконувати, який на шкільний вечір готували. Розчервонілися обидва, вхекалися, але не зупиняємось — для хворого ж товариша!

Чуємо — дзвоник. Наталка побігла відчиняти двері. Вривається в кімнату дядько якийсь у халаті.

— Це що за неподобство таке! — кричить. — Тупаєте по голові вже цілу годину, зосередитись не даєте!

Ми йому почали пояснювати, що прийшли провідати хворого товариша. А він:

— Нічого собі хворий! Таке витримати — здоров'я слоняче треба мати. Книжку йому краще почитайте!

Ми сказали, що книжку він і сам прочитає.

— Ну, то придумайте щось інше, — дядько говорить. — Хлопцю скоро погано стане од ваших розваг.

І пішов.

Сашко якось звіркувато затиснувся під стіну, і ми зрозуміли — йому цей дядько теж не сподобався.

— О! — скрикнув я радісно. — Так у тебе ж магнітофон є?! Чого ж ти мовчав? — і натис на вмикач.

— Зробити голосніше? — гукнув Митько. — Воно, коли голосно, то веселіш.

Тут Наталка стала до чогось принюхуватись — і з кімнати. Вбігає за мить.